

Ibrahim Kemura

IZDAVAČKA DJELATNOST "NARODNE UZDANICE"

U raznovrsnim i višestrukim aktivnostima kulturno-prosvjetnih društava u Bosni i Hercegovini zapažena uloga pripadala je izdavačkoj djelatnosti u kojoj se očitovala njihova socijalna priroda, programska orijentacija i kulturno-književne mogućnosti.

Muslimansko kulturno prosvjetno društvo "Narodna uzdanica" (osnovano 1923/24), međutim, nije imalo kao ostala slična društva u Bosni i Hercegovini svoje sopstveno glasilo, list, putem koga bi ostvarivalo čvršću vezu sa članstvom i izvještavalo ga o aktivnostima i djelovanju Društva. Taj nedostatak neposrednog komuniciranja s članstvom nije otklonjen kroz cijeli period djelovanja Društva do 1941. godine. Razlozi zbog kojih je društvo ostalo bez svog stalnog glasila bili su dvojaki: nedovoljna materijalna sredstva, s jedne strane, i puna mogućnost korištenja nekih listova i časopisa iste ili slične kulturne i političke opredjeljenosti i njihovog stavljanja u funkciju ovog Društva, s druge strane. To se, prije svega, odnosilo na organ Jugoslavenske muslimanske organizacije (JMO) "Pravda" koja je prvih godina djelovanja "Narodne uzdanice" preuzela na sebe ulogu izvještača Društva, što je i sasvim razumljivo imajući u vidu da je JMO bila inicijator i osnivač "Narodne uzdanice". Stavljajući "Narodnoj uzdanici" na raola ganje svoje stranice "Pravda" je vršila značajnu propagandu u cilju što masovnijeg okupljanja Muslimana oko ovog Društva. "Pravda" je redovno donosila obavijesti o "Narodnoj uzdanici", registrovala osnivanje njenih mjesnih odbora, povjerenika, objavljivala njihov sastav, nove članove, priloge, razne manifestacije (teferiči, zabave, mevludi) its. Pošto se radilo o novinama koje su izlazile svakodnevno, to je aktuelizacija društvenih vijesti i kontakata s članstvom zadovoljavala u potpunosti potrebe Društva.

Sličnu ulogu preuzeće na sebe i nastaviti, pogotovo, nakon prestanka izlaza "Pravde" muslimanski beletristički časopis "Novi Behar", koji je pokrenut 1927/28. godine. Platformu okupljanja oko "Novog Behara" i "Narodne uzdanice" činila je ista političko-idejna opredjeljenost, pripadnost JMO i ispoljavanje prohrvatskih simpatija. Uska povezanost društva "Narodna uzdanica" i "Novog Behara" potencirana je i kroz saradnju i učešće istih ličnosti u redakciji "Novog Behara" i društvu "Narodna uzdanica". Među pokretačima, saradnicima i urednici-

ma "Novog Behara" susrećemo se sa istim ličnostima koje su zauzimale ključne pozicije u "Narodnoj uzdanici". To prožimanje i identifikacija "Novog Behara" i "Narodne uzdanice" izražavano je kroz obavljanje dužnosti glavnog urednika "Novog Behara", predsjednika "Narodne uzdanice", Edhema Mulabdića (1930), Huseina Dubravića Doge, te tajnika "Narodne uzdanice" Alije Nametka. Iz tog odnosa normalno je proizlazila i uloga "Novog Behara" koja bi se mogla označiti kao organa društva "Narodne uzdanice", koji je na svojim stranicama redovno opširno donosio izvještaje o radu i uspjesima Društva, zapisnike sa skupština Glavnog i mjesnih odbora, organizaciji Društva, njenoj mreži, članstvu, dobrotvorima i svim ostalim aktivnostima vezanim za ovo Društvo. Da se i u "Narodnoj uzdanici" ovaj časopis smatrao njegovim glasnikom govori i podatak da je Glavni odbor pokušao pod povoljnim okolnostima otkupiti ovaj časopis od vlasnika A. A. Mešića.¹ Pošto dogovor nije ostvaren Glavni odbor je zaključio da se društvo "Narodna uzdanica" pretplati na određen broj primjeraka "Novog Behara", uz uvjet da izlazi redovno, te da se u tu svrhu Islamskoj dioničkoj štampariji mjesečno plaća po 500 dinara.² Sve do 1941. godine "Novi Behar" će ispunjavati tu ulogu izvještača i glasnika "Narodne uzdanice".

Sopstvena izdavačka djelatnost "Narodne uzdanice" bila je relativno skromna i izuzev "Čitanke" "Narodne uzdanice" za one koji tek nauče čitati i pisati,³ svodila se na publiciranje kalendara "Narodne uzdanice". Do 1941. godine izdato je ukupno devet kalendara, a prvi je objavljen 1933. godine, dakle punih deset godina nakon osnivanja Društva. Odluka o izdavanju kalendara usvojena je na 35. sjednici Glavnog odbora, a obrazložena je potrebom propagiranja ideja "Narodne uzdanice" i o njima njihovom popularizacijom. Na istoj sjednici izabran je Redakcioni odbor u koji su ušli Edhem Mulabdić, Hamdija Kreševljaković i Alija Nametak.⁴ Ovaj sastav Redakcije ostao je manje-više isti kroz čitavo vrijeme izlaženja kalendara. Najveći dio posla oko uređivanja prva tri kalendara (za 1933, 1934 i 1935. godinu), sve do odlaska na službu u Podgoricu, obavio je Alija Nametak.⁵ Za uređivanje kalendara za 1935. godinu A. Nametak je i posebno honoriran sa 1.000 dinara i 10% od oglasa.⁶

Prvi kalendar (za 1933. godinu) štampan je u nakladi od 1.500 primjeraka, ali je ubrzo rasprodan, te je doštampano još 1.000 primjeraka.⁷ Već od 1936. godine tiraž je povećan na 2.000 primjeraka i taj broj se održao do 1941. godine.⁸ Kalendar

¹ Arhiv Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu A. BH), Fond "Narodne uzdanice" (dalje: F"NU"), Knjiga zapisnika "Narodne uzdanice", Zapisnik XXXIII sjednice Glavnog odbora od 2.VII 1937. god.

² A 12 A BH, F"NU", Zapisnik sjednice Glavnog odbora od 9.VII 1937. godine.

³ Ova čitanka štampana 1940/41. godine predstavljala je doprinos društva "Narodne uzdanice" akciji suzbijanja nepismenosti među Muslimanima, koju je pokrenuo tadašnji Ulema-medžlis. Na ovaj način i "Narodna uzdanica" se uključila u borbu protiv suzbijanja nepismenosti u Bosni i Hercegovini.

⁴ A 4 A BH, Knjiga zapisnika Glavnog odbora, Zapisnik XXXV sjednice od 2.IV 1932. godine

⁵ Ist. Istorijski arhiv Sarajeva (dalje: IAS), Kutija (K) 748, Zapisnik Glavne redovne skupštine "Narodne uzdanice" od 15.VI 1934. godine.

⁶ A 16 A BH, Zapisnik XL sjednice Glavnog odbora od 3.VII 1934. godine.

⁷ A 17 A BH, Zapisnik VI sjednice Glavnog odbora od 12.IX 1933. godine.

⁸ A 18 A BH, Zapisnici sjednica Glavnog odbora za 1933, 1936. i 1937. godinu.

je štampan u Islamskoj dioničkoj štampariji u Sarajevu i prodavan po popularnoj cijeni od 10 dinara.⁹

Kalendar "Narodne uzdanice" po svom sadržaju predstavljali su, kao i slične publikacije ostalih kulturno-prosvjetnih društava u Bosni i Hercegovini toga vremena, zbornike sa prigodnim štivom prilagodenim ukusu i nivou čitalačke publike. U kalendarima "Narodne uzdanice" evidentno je odsustvo, osim nekoliko izuzetaka, članaka sa aktuelno političkim temama.¹⁰ U njima su prevladavali članci koji su se bavili temama porodično-književnog i kulturno-prosvjetnog odgoja Bošnjaka nastavljajući na taj način onu programsku koncepciju koju su imale predratni "Behar" i društvo "Gajret" do 1907.godine.¹¹

Tematski grada u kalendarima se može svrstati u nekoliko grupa koje su obuhvatale, pored obaveznog kalendarskog dijela, problematiku vezanu za religiozni život Bošnjaka, socijalno-ekonomska pitanja, prošlost, književnost.

Uvažavanje značaja religije u životu muslimanske zajednice vidljivo je kako po obimu koji je toj oblasti dat u kalendarima, tako i po saradnicima koji su bili iz redova elitnih stručnjaka iz te oblasti, a neki od njih i visoki funkcioneri Islamske vjerske zajednice: Džemaludin Čaušević, Adil Čokić, Šukrija Alagić, Fehim Spaho, Mehmed Handžić, M. Ali Čerimović i drugi.

U prilogima koji su se odnosili na obrađivanje prošlosti Bosne i Hercegovine vidno mjesto zauzimali su radovi Hamdije Kreševljakovića: *Počitelj na Neretvi* (1934), *Cazin i okolina* (1935), *Kulen-Vakuf* (1936), *Bitka pod Banjalukom* (1937), *Prijeki sud u Bosni i Hercegovini* (1938), *Veliki vezir Rustem paša* (1939), *Iz prošlosti kahve i duhana* (1940), *Menafi-sanduci* (1941). Dalji značajan doprinos u ovoj oblasti imali su i radovi Fehima Spahe: *50 godina vakufske uprave u Bosni i Hercegovini* (1933), *Šerijatska sudačka škola* (1934), *Odnos bosanskog namjesnika prema budimskom veziru* (1935); Mehmeda Spahe: *Finansijske prilike u Bosni i Hercegovini od 1878-1918* (1934); Muhameda Hadžijahića, *Najstariji glasovi o muslimanskoj narodnoj pjesmi u Herceg-Bosni* (1934), *Narodni pjevači na dvorovima bosanskohercegovačke aristokracije* (1935), te prilozi Mehmeda Handžića, Seida M. Traljića, Hasana Hećama, Osmana Asafa Sokolovića, Hasana Nametka i drugih.

U oblasti književne saradnje u kalendarima su zastupljeni, u poeziji: Salih S. Alić, Mustafa H. Grabčanović, Nazif Resulović, Husein Šehić, Ismet Žunić, Sait Orahovac i drugi; u prozi: Edhem Mulabdić, Alija Nametak, Safvet-beg Bašagić, Murat Šuvalić, Rasim Filipović, Husein Muradbegović, Sulejman Alečković, Husein Dubravić Đogo, Šemsudin Sarajlić, Jakša Kušan i drugi.¹²

⁹ Isto.

¹⁰ Atif Hadžikadić, *Nakon narodnog sporazuma*; Salih Ljubunčić, *Naša muslimanska stvarnost*. Kalendar "Narodne uzdanice" za 1940.godinu.

¹¹ Muhsin Rizvić, *Književni život Bosne i Hercegovine između dva rata, I-III*, *Svjetlost*, Sarajevo, 1980, knj.II, str.581-2.

¹² Isto, knj. II, str.575-591; knj.III, str.214-228.

U drugim oblastima javljaju se stalni saradnici: Muhamed Kantardžić (kalendarski dio), dr Abdulah Bukvica (medicina), dr Ibrahim Krupić (veterina), Ing. Mahmut Balić (poljoprivreda), mr Hilmija Balić (farmacija), Hasan Hadžiosmanović (ekonomija), Salih Udvarlić (zadrugarstvo) i drugi.

Pored toga kalendari su donosili vijesti iz Društva: zapisnike glavnih godišnjih skupština, pregled i popise pitomaca po internatima, stipendista, izdatih zajmova i sl.

Kalendari "Narodne uzdanice", izborom grade i saradnika, izražavali su i održavali kontinuitet sa kulturno-književnim pokretom iz perioda austro-ugarske uprave u Bosni i Hercegovini. Taj duhovni i kulturno-prosvjetni kontinuitet izražava se dvojako: kroz objavljivanje napisa o starijoj generaciji bošnjačkih pisaca: Fehimu Spahi, Mehmed-begu Kapetanoviću-Ljubušaku, Halidbegu Hrasnici (1934), Hajdaru Fazlagiću, Ibrahim-begu Repovcu, Halidu Kreševljakoviću (1935), Musa Čazimu Čatiću (1936), Sejfidinu Kemuri (1938), Safvet-begu Bašagiću, Muhamedu Eminu Dizdaru (1941). Tu liniju njegovanja i nastavljanja starijih književnih tradicija dopunjavali su i članci Murata Šuvalića, "Novi Behar" naš jedini porodični časopis (1934), Edhema Mulabdića, "Behar" prilikom 40. godišnjice njegovog pokretanja (1940), Hazima Šabanovića, Bašagićevo "Ogledalo" i drugi.

S druge strane povezanost sa prethodnim književnim razvojem činila je saradnja starijih bošnjačkih književnika u ovim kalendarima, prije svega Safvet-bega Bašagića, Edhema Mulabdića, Fehima Spahe, Šemsudina Sarajlića.¹³

Medu saradnicima kalendara i općenito oko društva "Narodne uzdanice" okupljali su se oni bošnjački književnici, kulturni i javni radnici sa prohrvatskim simpatijama, koji su predstavljali političku opoziciju režimu i distancirali se od društva "Gajret", čineći protutežu njegovim nastojanjima nacionalizovanja Bošnjaka u srpskom smislu. Medu njima vidno mjesto imali su pripadnici one generacije bošnjačke inteligencije koja je početkom 20. stoljeća bila pokretač i nosilac niza akcija kulturno-prosvjetnog karaktera. (Bašagić, Mulabdić, Spaho i dr.).

Iako su urednici i dio saradnika kalendara bili prohrvatski orijentisani, u uredivačkoj politici kalendara izbjegavala se otvorena hrvatska nacionalna propaganda. Istaknutiji bošnjački književnici iz Redakcije i saradnici kalendara, prema istraživanjima Muhsina Rizvića, svoje nacionalne simpatije javno su izražavali kada su pisali izvan kalendara "Narodne uzdanice", gdje su se mnogi od njih uključivali u hrvatsku književnost i kulturu.¹⁴

Izbjegavanje otvorene hrvatske nacionalne propagande u kalendarima "Narodne uzdanice" bilo je uvjetovano, s jedne strane, saznanjem da objektivno takva propaganda, kao uostalom ni srpska, nije imala izgleda na uspjeh u široj bošnjačkoj sredini kojoj je to štivo bilo namijenjeno, dok je s druge strane i formalno bila

¹³ Prema M. Rizviću, o.c.

¹⁴ Isto.

ograničena i Pravilima u kojima nije bilo nikakvog uporišta za takva opredjeljenja. Na to su bjelodano ukazivala negativna reaganja "Gajretovog" članstva kada je ovo Društvo i zvanično 1929. godine usvojilo srpsko nacionalno obilježje. Osim toga, a naročito kod starijih, a prije svega Mulabdića, bilo je još uvijek svježije iskustvo sa sudbinom predratnog časopisa "Behar", koji je nakon osmogodišnjeg izlaženja kao književni list koji je njegovao muslimanski duh, mentalitet i tradiciju, napuštanjem te koncepcije i usvajanjem otvorene prohrvatske orijentacije, izgubio ugled u bošnjačkoj sredini i ubrzo se ugasio. Imajući te elemente u vidu Redakcija kalendara suzdržavala se od otvorenog ispoljavanja svojih nacionalnih opredjeljenja, ali je ipak na diskretan način na stranicama ovih kalendara razvijala simpatije i ukazivala na bliskost i povezanost Bošnjaka sa hrvatskim narodom. Određena prohrvatska orijentiranost u kalendarima "Narodne uzdanice" ogledala se i kroz insistiranje i davanje prednosti zapadnoj varijanti u nazivima mjeseci (siječanj-januar), hrvatskim imenovanjem jezika bosansko-hercegovačkih Muslimana i sl. Na toj liniji bilo je i objavljivanje u kalendarima priloga autora iz hrvatske sredine u kojima su izricane afirmativne ocjene o Bošnjacima i ukazivano na njihovo hrvatsko porijeklo,¹⁵ ali i priloga bošnjačkih autora koji su zagovarali zajedništvo i bliskost sa hrvatskim narodom.¹⁶

Medutim, prisustvo ispoljenih tendencija nije bitnije uticalo na osnovnu programsku orijentaciju kalendara, koja je, prvenstveno, zagovarala i afirmisala tradicionalne duhovne vrijednosti Bošnjaka. Neosporno, da su tako koncipiranom uređivačkom politikom kalendari "Narodne uzdanice" dali nemali doprinos razvijanju i učvršćenju muslimansko-bošnjačkog etničko-duhovnog identiteta i individualiteta.

Summary

PUBLISHING OF THE "NARODNA UZDANICA" (NATIONAL HOPE)

The publishing of the "Narodna uzdanica" was relatively modest, publishing only calendars, starting in the year 1933. To the year 1945 there appeared 15 issues. Members of the editorial board were: Edhem Mulabdić, Hamdija Kreševljaković and Alija Nametak.

15 Salih Ljubunčić, *Dr Ante Radić o bosanskohercegovačkim muslimanima*. Kalendar "Narodne uzdanice" za 1937.god. Sarajevo 1938, str.72-85; Mahmut Traljić, *Dr Mladen Lorković, Narod i zemlja Hrvata*. Kalendar "Narodna uzdanica" za 1941. Sarajevo 1940, str.145-150.

16 Alija Nametak, *Ante Mula Atifov ili dva gledanja na bosanske muslimane*. Kalendar "Narodna uzdanica" za 1941. Sarajevo 1940. str.158-165; Seid M. Traljić, *Arabic ili hrvatica*. Kalendar "Narodna uzdanica" za 1941, Sarajevo 1940. str.138-145.

“Narodna uzdanica” calendars, as a type of periodicals, were annuals containing some appropriate texts according to the taste and Bosniaks’ reading population level. The contributions of the family-literary and cultural educational character of the Bosniaks prevailed. The selection of papers and authors for the “Narodna uzdanica” calendars was aimed to express a continuity of the cultural-literary movement of the Bosniaks, back to the period of the Austro-Hungarian administration in Bosnia-Herzegovina. It was reflected in the publishing of contributions on the elder generation of the Bosniaks’ writers and also their active cooperation with the calendars.

The programme and editorial concept of the “Narodna uzdanica” calendars contributed, considerably to the development and strengthening of the Muslim-Bosniak ethnic-spiritual identity and individuality.